

JAK NA REFERÁT?

LEKCE PRO ROZVOJ INFORMAČNÍ GRAMOTNOSTI (6. – 9. TŘÍDA ZŠ)

AUTORKA LEKCE: KLÁRA ROZSYPALOVÁ, MK LOKET 2015

ANOTACE:

Lekce je vhodná pro žáky 6. – 9. tříd ZŠ a víceletých gymnázií, lze využít také pro studenty SŠ. Poskytuje žákům přehledný návod pro postup při tvorbě referátu. Od počátečního vymezení cílů a účelu referátu (definování informační potřeby), přes volbu vhodných zdrojů a nástrojů pro vyhledávání a zpracování informací, efektivního vyhledávání a následného hodnocení nalezených informací až po konečnou prezentaci výsledků. Žákům jsou představeny vhodné metody kritického myšlení, které mohou při tvorbě referátu využít. V závěru jsou žáci seznámeni s Desaterem při tvorbě referátu, který si z lekce odnesou a mohou jej následně využít pro své studijní potřeby.

CÍLOVÁ SKUPINA:

- žáci 6. – 9. tříd ZŠ
- studenti GYM, SŠ
- Ideální je skupina do 25 dětí

ČASOVÁ DOTACE:

- 60 – 90 minut (menší čas. dotace než 60 minut se nedoporučuje, nelze stihnout celý proces. Optimální jsou 2 vyuč. hodiny čistého času).

POMŮCKY:

Flipchart, fixy, tužky, podložky na psaní, projektor (v případě, že chceme ukázat, jak vyhledávat na internetu), post it (lepící papírky), čtvrtky, literatura (podle zvolených témat), Desatero ve formátu min A3 nebo prezentace, jednoduchý návod, jak hledat na internetu pomocí operátorů (AND, OR, NOT) – taktéž větší formát (lze napsat i na flipchart).

ŽÁK V PRŮBĚHU LEKCE ROZVÍJÍ:

- čtenářské dovednosti: čtení s porozuměním
- informační dovednosti: vyhledávání informací, třídění a zpracování informací, kritické hodnocení informací
- komunikační kompetence: argumentace, komunikace ve skupině, vyjádření vlastního názoru, prezentace
- sociální kompetence: kooperace, sebereflexe, naslouchání
- aplikační kompetence: uplatnění při studiu

POUŽITÉ METODY:

- Myšlenkové mapy
- Volné psaní
- Diskuse
- V-CH-D tabulka
- Argumentace
- Bod zlomu

LEKCE MÁ CELKEM 3 FÁZE – PODLE KM E-U-R

Rozdělení žáků do pracovních skupinek – podle počtu žáků, lze provést rozličnými způsoby (podle času, který na lekci máme). Já většinou nemám dostatek času, proto žáci při příchodu do knihovny tahají z pytlíku figurky ze hry Člověče, nezlob se! (4 barvy). Nebo mám připravené lepíky=štítky označené barevným puntíkem, jak žáci vcházejí do prostoru, lepím jim to na viditelné místo. Dám instrukce, aby si vždy stejné barvy sedaly k sobě (připravím předem na židle bar.puntíky)

ÚVODNÍ SLOVO

ČASOVÁ DOTACE: 10 - 15 MINUT

S úkolem udělat referát na nějaké téma se jistě setkal každý z vás. Pro někoho je to jednoduché, někdo z toho má naopak „těžkou“ hlavu. Každý z vás k plnění tohoto úkolu přistupuje jiným způsobem. Někdo hledá informace v knihách, někdo na internetu. Pro někoho z vás je nejjednodušší zadat téma do Googlu a okopírovat to, co nám vyhledávač předloží. I přístup učitelů je velmi rozdílný. Dnes ale většinou učitelé požadují, aby žáci zpracovali referát alespoň ze dvou zdrojů. Při tvorbě referátu je také důležité, pro jaký účel a cíl jej zpracováváme, kolik času budeme mít na prezentaci atd. V dnešní lekci se společně naučíme, jak při tvorbě referátu postupovat, jaké informace bychom měli zařadit a na co nesmíme zapomenout. NA konci lekce si každý z vás odnese pomůcku – Desatero při tvorbě referátu, kterou můžete při vaší budoucí práci využít (pokud ji hned cestou ze školy neztratíte ☺)

PŘEDSTAVENÍ DESATERA

V úvodu je vhodné krátce projít „Desatero“ – zmínit 3 fáze (příprava, zpracování, předávání informací (prezentace), přečíst co se v které fázi dělá a za jakým účelem. **Doporučuji si předem připravit prezentaci**, ale lze to číst i z papíru. Celkově vymežit cca 10 minut.

ČÁST 1. : EVOKACE - CO O TÉMATU VÍME, ANEB NALADĚNÍ NA TÉMA

ÚKOL Č.1

- 4 pracovní skupiny – rozdělení viz výše

METODA: MYŠLENKOVÁ MAPA + POST IT LÍSTEČKY

ČASOVÁ DOTACE: SAMOSTATNÁ PRÁCE CCA 10 MINUT, HODNOCENÍ 5 MINUT

Poznámka: Měli bychom žákům vysvětlit, k čemu jim v praktickém životě bude mapa dobrá a na co ji ještě mohou použít.

Příprava předem: na papíru (balicí papír, flipchartový papír) jsou již připraveny základní okruhy (barevně orámované podle prac. skupinek. V závorce níže jsou uvedeny vysvětlivky, jaký výstup má být ze strany žáků očekáván. Pokud máme třeba jen 4 skupinky = přidělíme někomu 2 okruhy atd.

1. skupina – **ZDROJE** (Kde hledám informace)
2. skupina – **NÁSTROJE** (co používám při tvorbě referátu)
3. skupina – **NÁLEŽITOSTI** (co vše má referát obsahovat – na co nesmím zapomenout)
4. skupina – **CO JE PRO REFERÁT TYPICKÉ** (čtený x psaný, téma, délka..)
5. skupina – **POMOC** (kdo nám může pomoci – učitel, knihovník, rodič, kde – knihovna, škola, doma, výzkum v terénu)

Plnění úkolu: Každá skupina vytváří svojí část, jednotlivá hesla píše na papírky a lepí a propojuje s hlavním heslem. Následuje vyhodnocení, lze ještě doplnit (výzva pro jiné skupinky – ještě něco vás napadá?), lze přeskupovat lístečky (někdo třeba zařadí špatně pod okruh)

ÚKOL 2: ČEMU DÁME PŘESNOST?

- Jednotlivec = každý sám za sebe

METODA: ARGUMENTACE, ROZHODOVÁNÍ, DISKUSE

ČASOVÁ DOTACE: 5 – 10 MINUT

Zadání: Při tvorbě referátu každý z nás používá různé zdroje. Je velmi důležité, abychom se rozhodli, který zdroj (nebo jestli oba) jsou pro nás při řešení určitého tématu vhodnější. Záleží vždy na tom, jaké téma zpracováváme. Pokusíme se nyní uvažovat, který zdroj je vhodný.

Příprava předem: vymezíme v místnosti 3 rohy (nebo 3 místa). 1. místo: tištěné zdroje, 2. místo Internet, 3. místo : Obojí (T+I)

Plnění úkolu: žáci se vždy postaví do toho rohu (na to místo), kterému dají přednost

Otázka č. 1: Jakému zdroji dáváte obvykle přednost?

Otázka č. 2: Hledám informace o životě Karla IV. Jakému zdroji dám přednost?

Otázka č. 3: Hledám informace o konfliktu v Sýrii. Jakému zdroji dám přednost?

Poznámka: Podle času lze zadat více příkladů

Žáci vždy argumentují, proč si vybrali zrovna tento zdroj. Krátce s nimi diskutujeme, vysvětlujeme, kdy použít knihu, kdy jiné zdroje (internet, televize, rádio, periodika).

ÚKOL 3: CO JIŽ O TÉMATU VÍME?

V tomto úkolu již pracujeme s tématem, který jsme si předem zvolili. V této modelové lekci s hesly: KOMETA, ČOKOLÁDA.

Příprava: Připravíme si předem lístečky z hesly – podle počtu dětí. NA lístečku je napsáno: KOMETA I, KOMETA T, ČOKOLÁDA I, ČOKOLÁDA T. Vždy ve skupině si každý vytáhne lísteček tak, aby polovina dané skupiny měla I, polovina T. (podle toho pak budou hledat ve zdrojích). I = internet, T=tištěné zdroje.

Vhodné je také dopředu připravit literaturu, ve které budou žáci hledat. Pokud máme na lekci dostatek času, můžou vyhledávat tištěné zdroje po zadání úkolu v online katalogu knihovny, pak v regále. Ale většinou se osvědčuje literaturu mít připravenou (šetří to čas). Snažíme se o mix tištěných zdrojů = časopisy, knihy, brožury atd.

METODA: VOLNÉ PSANÍ

ČASOVÁ DOTACE: 5 MINUT (2 MINUTY PSANÍ)

Pro jednotlivce – každý píše sám za sebe.

Zadání: Pište 2 minuty o tématu (máte na papírkách) vše, co vás napadne, co víte. Neřešte gramatiku ani stylistiku. Tato metoda je skvělá **pro utřídění našich znalostí k danému tématu**, pomůže nám zorientovat se v problematice.

Výstup: vyzveme žáky, aby ten, kdo má odvahu, přečetl, co napsal.

ČÁST 2. : UVĚDOMĚNÍ – NASTUPUJE JIŽ FÁZE UČENÍ, ZÍSKÁVÁNÍ NOVÝCH ZNALOSTÍ

METODA: TABULKA V-CH-D

ČASOVÁ DOTACE: 20 MINUT VYHLEDÁVÁNÍ + 10 MINUT KOMPLETACE VE SKUPINÁCH

Příprava: Rozdáme vždy do každé skupinky (tak jak se rozdělili na začátku) tabulku V-CH-D, tužku. Vysvětlíme krátce, jak se tabulka používá (Tabulka V –Ch- D pomůže mi definovat přesně, co již vím, co chci nového o tématu najít. Je to skvělá pomůcka, určitě ji při tvorbě referátu využijete).

Zadání: Napište k tématu 2 informace (hesla), která již víte (do kolonky VÍM) - můžete využít z toho, co jste již napsali ve volném psaní, domluvte se ve skupině, jaké 2 informace použijete.

Pak následuje zápis do kolonky „CHCI VĚDĚT“: Skupina se domluví na 2 informacích (podle času), které budou zjišťovat, vyhledávat.

Poznámka: JE dobré v této fázi kontrolovat, jaká hesla si zapsali, aby vždy k jednomu tématu (které mají 2 skupiny stejné) vyhledávali různá hesla.

Poznámka: Zde vyzdvihnout účel referátu: chci najít zajímavé informace pro své spolužáky, něco, co je obohatí, co jim přinese něco nového. Pouze holá fakta nikoho nezaujmu, můžeme pak očekávat, že naši posluchači budou spíš usínat a vyrušovat než poslouchat.

Plnění úkolu: Žáci podle toho, zda si vytáhli vyhledávání na internetu či v tištěných zdrojích, již začnou vyhledávat. **Ještě před povelom k samostatné práci vysvětlit, že nově nalezené informace = odpovědi na hesla v kolonce „CHCI VĚDĚT“) si zapíšou do kolonky „DOZVĚDĚL JSEM SE“.** Také je vhodné zdůraznit, že

zdroj, kde našli informace, je třeba citovat (pokud lekci děláme s žáky 6. -9. tříd, stačí, aby zapsali jméno webu, kde informaci našli, u tištěného zdroje název +autor).

Poznámka: Těm, co hledají na internetu, bychom měli vysvětlit, aby vyhledávali pomocí operátoru (AND) – tj. spojovali klíčová svého dotazu pomocí AND. Tento „trik“ totiž zpřesní jejich vyhledávání a mají tak šanci najít kvalitní zdroj.

Během samostatné práce žáky kontrolujeme, případně opravujeme jejich vyhledávací techniky, radíme, jak účinněji vyhledávat. Vhodné je zapojit i učitele!

Výstup: Po skončení časového limitu 20 minut mají žáci dalších 10 minut, aby porovnali ve skupině to, co našli (tištěné z./internet).

Hodnocení: Jeden ze skupiny přečte vždy výstup. Měl by informace již formulovat ve větách. Začne s informacemi z kolonky VÍM, poté doplní informacemi „DOZVĚDĚL jsem se.“

Poznámka: kontrolujeme, zda opravdu našli správné informace k heslům v kolonce „CHCI VĚDĚT“.

ČÁST 3. : REFLEXE – SHRUTÍ, CO JSEM SE NAUČIL, NAD ČÍM SE JEŠTĚ ZAMYSLET

METODA: BOD ZLOMU

ČASOVÁ DOTACE: 5- 10 MINUT

Příprava: Předem si připravíme nastříhané výroky (seznam viz níže). Připravíme obálky (podle počtu skupin), v každé je sada výroků. Rozdáme každé skupině jednu obálku. Připravíme také čtvrtku, kam si budou výroky lepit.

Zadání: V obálce najdete 22 výroků (krátkých vět), žádný z nich není vyloženě nepravdivý. Seřadte je dle důležitosti (subjektivní náhled, ale je třeba ve skupině se domluvit na pořadí), pak vytvořte tlustou čáru a pod ní dejte výroky, které podle vás již nejsou v dané problematice nezbytné, nebo s nimi nesouhlasíte.

Smysl této metody (také vysvětlíte jinými slovy žákům, k čemu jim to bude dobré): Metoda sumarizuje téma, znalosti, které se žáci dozvěděli při dnešní lekci IV, nutí žáky učinit rozhodnutí, učí je domluvit se ve skupině na kompromisu.

ZDE JE SADA VÝROKŮ: - NASTŘÍHAT!

Jak úspěšně vytvořit referát?

Poznámka: nadpis nalepíme předem na čtvrtku

- Při tvorbě referátu potřebuji být alespoň trošku kreativní
- Je důležité trénovat komunikační a prezentační dovednosti
- Využívám online nástroje, které mi pomohou s referátem (při jeho tvorbě, nebo prezentaci)
- Umím hospodařit s daným časem (se svou prezentací se „vejdu“ do časové dotace, kterou mi učitel přidělil“)
- Umím si stanovit informační potřebu (tedy vím, co chci hledat)
- Využívám všechny dostupné zdroje (tištěné i elektronické)
- Internet při tvorbě referátu mi stačí

- Knihovnu považuji za užitečného pomocníka – využívám jejích služeb (hledám informace k referátu zde)
- Umím hledat elektivně informace na internetu (vím, jak zadat klíčová slova)
- Na Wikipedii najdu všechno!
- Vyhledané informace umím zredukovat (vybrat jen ty podstatné)
- Jsem schopen kriticky zhodnotit vyhledané informace
- Uvedu všechny zdroje, odkud jsem informace čerpal
- Průběžně zálohovat a ukládat zpracované informace (např. prezentaci) je důležité
- Podle zadaného tématu referátu se zamýšlím na jeho obsahem
- Ctrl+C a Ctrl + V jsou mí věrní pomocníci
- Kopírování textu, který jsem našel na internetu? Vyloučeno!
- Informacím vyhledaným na internetu zásadně nedůvěřuji
- Fakta (tj. informace typu: životopisná data, číselná fakta (výška, rozloha, počet obyvatel...) je nutno ověřovat ve více zdrojích
- Zním základní pravidla bezpečného chování v online prostředí
- Je důležité si vyhradit dostatek času na přípravu referátu
- Ve stresu vznikají nejlepší práce, proto je nejvýhodnější referát připravovat den před jeho odevzdáním

UKONČENÍ LEKCE

Žáci si z lekce odnesou myšlenkovou mapu + čtvrtky s výroky. Tuto pomůcku mohou mít během školního roku vyvěšenou ve třídě (vyzkoušená praxe), tj. mají ji stále na očích a mohou se k ní vracet. Učitele lze instruovat, že mapa je stále „otevřená“, žáci mohou přidávat další poznatky k tvorbě referátu, mohou si sem psát konkrétní zdroje, online nástroje atd.

Každý žák také obdrží „Desatero pro tvůrce referátu“, které si může vzít domů a využívat jej během školního roku.